

■ Nizami Tağısoy

17 dekabr 2016

WWW.KASPI.AZ

TƏHLİL
18

Müasir dövr Krim-tatar (türk) ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən olan Şakir Səlim 10 aprel 1942-ci ildə Krimdəki Ağ Şeyx rayonunun Böyük-As kəndində anadan olmuşdur. 1944-cü ilin 18 mayında Böyük Vətən Müharibəsinin qızgın döyüşləri zamanı digər həmvətənləri Krim türkləri ilə birgə iki yaşında ikən Orta Asiyaya sürgün olunmuşdu. Acı və faciəvi illərdə xalqın yarısı sürgündə sarsıntılar içində dünyasını dəyişdiyi bir zamanda Şakirə Allahın yazdığı gəldi. O, sağ qaldı. Lakin sağ qalması da onun təsəllisi olmadı. Çünki lap körpə ikən vətənsizlik acısını dadmış Şakir az keçmədi ki, anadan da yetim qaldı.

1958-cı ildə Səmərqənddə orta məktəbi, sonra texnikumu bitirib, Sibirde Krasnoyarsk diyarında əsgəri xidmətdə oldu. 1960-1963-cü illərdə Səmərqəndin Cambay rayonundakı özbək məktəbində bədən tərbiyəsi dərsi dedi.

1972-ci ildə Səmərqənd Dövlət Universitetinin rus filologiyası fakültəsində oxuyub ali təhsilini başa vurdu.

Sürgün illərinin sonlarında Krim türkləri üçün Özbəkistanda nəşr olunmağa başlayan "Lenin bayrağı" qəzetində Ali Akbaşın "Kardeş kalemlər" dərgisində göstərilir ki, Ş.Səlimin 1963-cü ildə ilk şeiri işıq üzü gördü 1974-cü ildə "Ağbardaq" adlı ilk şeirlər məcmuəsindən sonra Daşkənddə "Duyğularım" (1979), "Sevgi alovu" (1981), "Oyanış" (1986) kimi kitabları oxucular arasında geniş yayıldı. Sürgün həyatı görmüş digər həmvətənləri kimi ən böyük arzusu doğma eli Krimə dönmək fikri ilə yaşayan Şakir Səlim vətənə qayıtmaqla 1997-ci ildə "Düşüncə" adlı kitabı ilə onun böyük uğurunu yaşadı.

Eyni zamanda Şakir Səlim buna qədər 1975-1988-ci illərdə "Lenin bayrağı" qəzetinin xüsusi müxbiri kimi fəaliyyət göstərdi. 1969-1989-cu illərdə Səmərqənd Radio Komitəsində Krim-tatar şöbəsinin müdiri vəzifəsində işlədi. 1991-ci ildə "Salgır məcmuəsi"nin ədəbi redaktoru kimi çalışdı, 1995-1996-cı illərdə "Ədəbiyyat və sənət" qəzeti, 1997-2008-ci illərdə "Ulduz" məcmuəsində 2000-2001-ci illərdə "Dildə birlik" qəzeti, 2004-2006-cı illərdə "Ha-ha-ha" məcmuəsi, baş redaktor kimi çalışdı. 2007-2008-ci illərdə Beynəlxalq "Qardaş qələmlər" ədəbiyyat məcmuəsi ilə əməkdaşlıq etdi. Həmin illərdə o, həm də Krim-Tatar Yazarlar Birliyinin sədri vəzifəsini yerinə yetirirdi.

Şakir Səlim zəngin və rəngarəng bədii-poetik irs qoyub getmiş söz sahiblərindəndir. Bədii yaradıcılığa başlayandan ömrünün sonuna qədər (35 ilə yaxın bir zaman kəsiyində) onun 8 kitabı: "Ağbardaq" (1974), "Duyğularım" (1979), "Sevgi alovu" (1982), "Oyanış" (1986), "Yəllərini dinlə" (1990) Daşkənddə; "Düşüncə" (1997), (2006), "Krimnamə", "Krimnamə-II", "Damcılar" (2008) Ağməsciddə işıq üzü görmüşdür. Şakir Səlimin əsərləri Daşkənd və Ağməsciddən başqa Moskva, Kiyev, Simferopol, Agidel və digər şəhərlərlə yanaşı, Türkiyədə, xüsusən Ali Akbaşın baş redaktor olduğu "Kardeş kalemlər" dərgisində müxtəlif illərdə oxuculara çatdırılmışdır.

Şakir Səlim intensiv yazıb-yaradan şairlərdən idi. Onun poeziyasında doğma Vətənin ağır-acıları, durumu-halı, xalqın etnik-millî düşüncə tərzini daha önəmli mövqedə dayanırdı.

Şakir Səlimin qızı Lənyara Səlimovanın hazırlayıb nəşrə təqdim etdiyi "Şakir Səlim. Şair bolsan" Şiiriyet. Saylama eserlər kitabında onun ilk şeirinin "Kardeş kalemlər" toplusunda göstərildiyi kimi 1963-cü ildə yox, 1962-ci ildə işıq üzü gördüyü qeyd olunur.

Şakir Səlimin Krim-ürk ədəbiyyatının inkişafının müxtəlif məsələləri ilə bağlı elmi-tənqidi məqalələri "Krim-tatar ədəbiyyatşünaslığının bugünkü vəziyyəti və gələcəyi", "Əsas hesabət əsərlərimizdir", "Ədəbiyyatımızın irmağ başları", "Şeiriyyət-şirpotreb deyil"; xalqın kimliyi ilə, onun vəziyyətini əks etdirən "Millətimizi titrədən üç gün", "Biz bəyənəcək millətimiz"; böyük türk ziyalıları və elm adamları Əşrəf Şəmizadə, Bəkir Çobanzadə,

Krim türkləri ədəbiyyatı

Çingiz Aytmatov və başqaları haqqında maraqlı publisistik əsərlər qoyub getmiş söz sahiblərindəndir. Şakir Səlim sözün həqiqi mənasında böyük vətənpərvər şair olmuşdur. Onun bütün fikri-zikri doğma xalqla, vətənlədir. Bunu biz müəllifin gənclərə ünvanladığı "Vətən nədir?" şeirindən daha yaxşı görürük:

*Vətən - sonu görünməyən xalqımızın səbiri,
Vətən - dədə-babaların Krimdəki qəbiri.
Vətən - gözde yarpaqlarda quruyan al düş qandır,
Vətən - sənin gənc qəlbində yuxadakı üsyandır.*

*Vətən - daha düşmənlərə açılmayan sirtindir,
Vətən - daha var səsinlə deyilməyən şeirindir.
Vətənin nə olduğunu, övlad, bir gün anlarsan,
"Vətən nədir?" - soruşsalar, könlün daşar ağlarsan.*

əks etdirmək baxımından daha görümlü və uğurlu lövhə yaradır:

*Narlı dəre! Narlı dəre! Nə də gözəl adın var,
Gördüm səni mən ilk kərə, nə narın, nə dalın var.*

*Nə olardı dərən içrə hər yeri dolu nar olsa,
Haq-Taaladan ilk doğulan gözəlliyin var olsa.*

Şair doğma Narlı dərənin əhvalından, halından pəjmürdədir. Narlı dərənin, daha doğru demiş olsaq, Vətənin, xalqının "haqsız-hüquqsuz olduğunu gördükdə onun ovqatında ikiləşmələr baş verir, onun belə vəziyyətini görməkdən heylsələnərək sonda "kaşki səni görməyəydim - ömrümü qısaltdım" deyərək, özünə bir az təsəlli axtarır.

rına yaşıl işıq yandırılmasını, diletantlara meydan verilməməsinə məqsədə müvafiq hesab edir. Bütün bunlar Şakir Səlimi həm də ədəbi tənqidi təfəkkürü ilə digərlərindən fərqləndirən bir söz sahibi kimi xarakterizə edir.

Şakir Səlim orijinal bədii-poetik yaradıcılığı ilə bərabər tərcümə işinə də xeyli zəhmət sərf etmiş fikir sahiblərindəndir. Onun A.S.Puşkindən ("Qafqaz əsiri" poeması, "Kiçik faciələr", "Mosart və Salyeri" və s.), M.Y.Lermontovdan (şeirlər), N.V.Qoqoldan ("Evlənmə" pyesi), A.Tvardovskidən ("Xatirə hüququyan" poema), U.Şekspirdən ("Maqbet" və "Romeo və Culyetta" (parça) faciələri), P.Merimedən ("Karmen"), A.Mitskeviçdən ("Krim sonetləri"), T.Şevçenkodan

Şakir Səlimin sənət dünyası

Qeyd edək ki, vətən, torpaq, millət hissi uzun zaman kəsiyində nəinki Şakir Səlim, həm də Bəkir Çobanzadə, İsmayıl bəy Qaspralı, Yusuf Akçuraoğlu və neçə-neçə bu kimi başqalarının ümid yeri olmuşdur. Vətən və torpaq sevgisi Şakir Səlimdə də onlarda olduğundan zəif deyildir. Bunu biz Ş.Səlimin "Mənim bir davam var - Vətən davası" adı altında təqdim etdiyi poetik örnəkdə də yaxşı müşahidə edirik:

*Heç bir davam yoxdur dünya maliyyənin
Mənim bir davam tək Vətən davası.
Qalsam da bir aciz insan halıyan,
Mənə qüvvət verir Vətən havası*

- kimi deyib yazmaqla şair inamını vətənə bağlı məhz belə ifadə edirdi.

Nəinki bu parçada, həm də şeirin digər hissələrində vətən və vətənpərvərlik motivləri özündə şəhsiz-hesabsız dərdli, kədərli, qüssəli və əzablı notları birləşdirsə də, şeirdə pessimist ovqat göz önünə gəlmir, müəllif ümidsizliyə qapılmır, o, öz mübarizlik iradəsini, milli heysiyyətini itirmir, özünün gələcəyə bağlılığını ümidlərini ortaya qoyur.

Qeyd etdiyimiz kontekstdə Ş.Səlimin "Qorxmayın, tatarlar" şeiri də səciyyəvidir. O, burada tatarların tarixdə möhkəmlənmiş adına nəzər salmaqla tatarlara həmin adı yüksək tutmağı, onu qorumağa tövsiyə edir. Bu şeirin də mahiyyətində xalqla bağlı nikbin əhvali-ruhiyyə, xalqın böyük adına hörmət, onun gələcək arzuları, apardığı mücadiləyə inam, ümid hissinin yüksəldilməsi və s. kimi məqamlar yer alır. Ş.Səlim poeziyasında azadlıq, müstəqillik, sərbəstlik mövzusunda qələmə alınanlar daha böyük üstünlük təşkil etməkdədir və bu nümunələrdə bir qayda olaraq şeirin ictimai-millî pafosla yüklənməsini görmək mümkündür. Bu da təbiidir. Çünki, yuxarıda söylədiyimiz kimi, Şakir Səlim, demək olar ki, ömrünün əksər illərini məhz qütbətdə, vətəndən uzaqlarda Orta Asiyada keçirmişdir. Elə buna görə də onun vətənə doğru pərvazlanması ömrünün əsas qayəsini, yaradıcılığının başlıca leyt-motivini təşkil etmişdir. Şakir Səlimin Vətən, torpaq və xalq haqqında yazdıqlarını bir sıra hallarda X.R.Ulutürk, M.Araz, B.Vahabzadə və başqalarının şeirləri ilə də müqayisə etmək olar.

Vətən, el-oba Şakir Səlimin içini nəinki Orta Asiyada yaşadığı dövrdə, həm də Krimə qayıtdıqdan sonra didib-dağıdırdı. Bu müstəvidə "Narlı dəre" şeiri Ş.Səlimin emosional ovqatını

Şakir Səlimin, yuxarıda söylədiyimiz kimi, doğma dilə və onu yaşadılara böyük qayğı ilə yanaşmasıdır. Ş.Səlim yazır: "Böyük klassik şairlərimizin şeirlərini oxuyan, onları əzbərdən bilən millət ölməyib və ölməz! Aşiq Ömər, İsmayıl Qaspralı, Neman Çələbiçixan, Bəkir Çobanzadə, Həmdi Giraybəy, Əşrəf Şəmizadə və s. öz sahələrinin başbilənləri bizə əmanət olaraq qoyduqları əsərləri oxuyan və onları nəsilədən nəsilə yetirən millət ölməyib və ölməz!"

Şakir Səlimin orijinal yaradıcılığı ilə yanaşı ədəbi-tənqidi görüşləri də az əhəmiyyətli deyildir. Ömrünün son payızında qələmə aldığı "Tənqid olmayan yerdə diletantlar çoxalı" məqaləsi bizə belə gəlir ki, XX əsrin lap əvvəllərindən başlayaraq "Tercüman" qəzetinin 20-ci sayında İ.Qaspralının "Milli şeir və ədəbiyyat" adlı məqaləsindən yer almış tənqidin müxtəlif tərəflərinə nəzər salmaqla, şair bir tənqidçi kimi ortaya çıxan mənzum nümunələrə öz münasibətini bildirir, həvəskarlıqla professionalığı bir-birindən ayırır, onun özünə ünvanlanmış şeirlərin xeyli qisminin tənqidi-estetik baxımdan tələblərə cavab vermədiyini qeyd edir, Krim türk ədəbiyyatında "Vətən" sözünə, "Vətən" mövzusunda müraciət edən müəlliflərin şeirlərindən nümunələr ortaya qoyarkən gənclərə Vətənin müqəddəsliyinə hörmət etməyi ismarlayır, Vətən sevginin imandan olmasını söyləməklə bu mövzuda yazanlara vətənin mahiyyətini, ondan yazmağın məsuliyyətini dərinlən dərk etməyi, özlərindən əvvəlki Vətən haqqında yazanları təkrarlamağı məsləhət bilir, sənətə, ədəbiyyata gələnlərin daha istedadlıla-

("Katerina" poeması, ukrayna dilindən), D.Konenenkodan (şeirlər, ukrayna dilindən), M.Kərimdən ("Ay tutulan gecə" pyesi), Q.Tukaydan (şeirlər), H.Qulamdan ("Əbədlilik" romanı) və s. Krim-türk oxucularına təqdim etmişdir. Bu sırada həm də onun 2006-cı ildə dahi Azərbaycan şairi Füzulinin bənzərsiz alleqorik nümunəsi olan "Söhbətül-Əsmar" poemasını Krim türklərinin dilinə uyğunlaşdırıb onlara çatdırması təqdirə layiqdir. Ümumiyyətlə, qeyd etmək lazımdır ki, Ş.Səlim qədim və zəngin Şərqi şairlərinin yaratdığı bədii-poetik mənzumələrin vurğunu olmuş, islam aləminin bəlli nümayəndələrin Cövheri, Nəvai, Nəfisi, Nəsimi, Füzuli kimi müəlliflərin əsərlərini əzbər deməkdən həzz almışdır. Onun fikrincə istedadlı şair, ya nasir olmaq üçün böyük ustaların, dünya klassiklərinin, xüsusən Şərqi poeziyasını yaradan klassiklərin əsərlərindən xəbərdar olmağın vacibliyi ortada dayanmalıdır.

Şakir Səlim Füzulinin "Söhbətül Əsmar" poemasını tərcümə edərkən şair üçün ən başlıcası orijinal mətnə uzaqlaşmayıb, Azərbaycan ünsürlərini, farsca vurğuları və şərqli dünyabaxışı ilə mentalığı itirmədən, poemanın yazıldığı dövrün xüsusiyyətlərini gözəlliyini mühafizə etməsi daha əhəmiyyətli olmuşdur.

Şakir Səlim 2008-ci ildə Krimdə öz doğma vətəndə dünyasını dəyişdi. Yaşasaydı Şakir Səlim hələ neçə-neçə orijinal və tərcümə nümunələri ilə Krimdə yaşayan və ondan kənarda olan türklərin poetik dünyasına yeniyeni işıqlar saçacaq, yeni duyğular bəxş edəcəkdə.